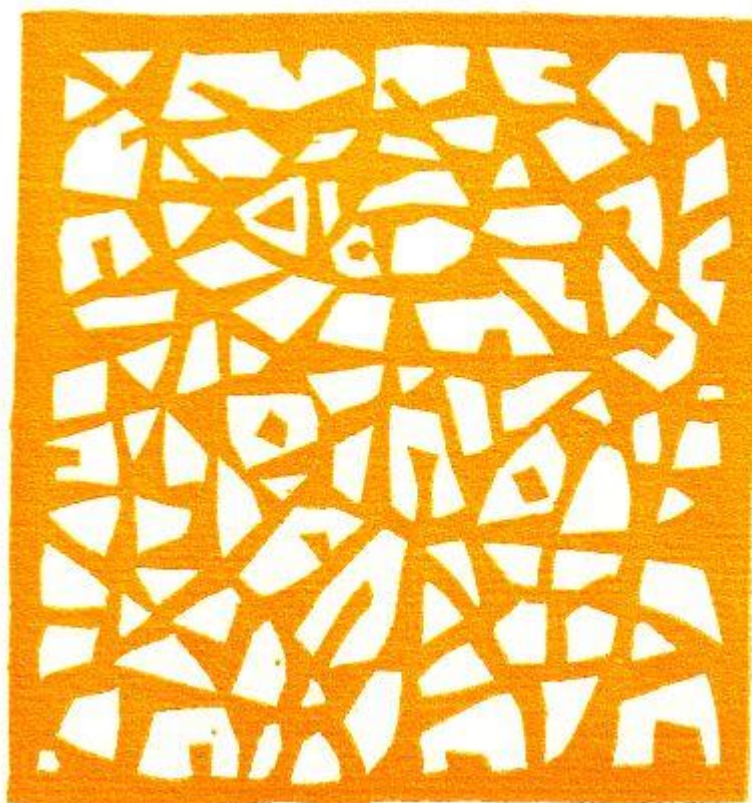

Frans Mandos

Jan Naaijens over Frans Mandos

'Werk en leven'

Toespraak bij de opening van de overzichtstentoonstelling in het Gemeentehuis van Hilvarenbeek op zondag 26 oktober 1980, gehouden door Jan Naaijens en in het voorjaar van 1981 met de hand gezet en gedrukt door Frans van der Ven

Een viertal weken voor Frans Mandos stierf wandelden we door de eikenlaan die van de Goirlesedijk naar van Rossum leidt. Het was een donkere dag. Een stijve wind woei koud en wat boosaardig over de vlakke. We moesten regelmatig stil staan. Het arme hart van mijn vriend was niet meer bestand tegen de momentele vijandigheid van de natuur, die hij niettemin zo lief had. Op een van die ogen blikken wees ik naar een tamelijk forse eik en zei: 'Die heb ik geplant toen ik zes jaar was, op een boomplantdag'.

'Hij is groter geworden dan gij', zei Frans.

'En sterker ook. Hij zal ons wel overleven'.

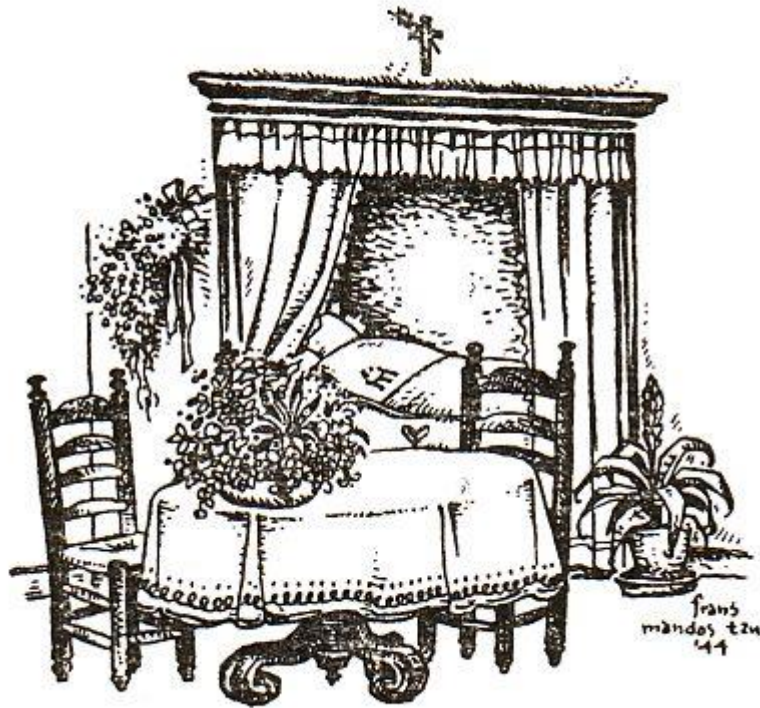
Ik weet niet zeker of ik die boom wel echt geplant had. En Frans, wist dat ik het niet wist. Maar ik zou hem geplant kunnen hebben en dat was genoeg. Dit was een klein spel met de werkelijkheid en hij speelde graag mee. Spelen met de werkelijkheid was voor hem een grondtoon, een onverbidelijke wet als kunstenaar. De werkelijkheid is een spel-gegeven. Ze is er niet om zichzelf, maar om ze te veranderen. Door ze te versieren of te verfraaien. Of door ze anderzijds te onttakelen of te ontluisteren. Het klinkt wat filosofisch of leerstellig maar zo is het niet bedoeld. Dat zou niet in de geest van Frans Mandos zijn, die geen wijsgeer was, maar een wijs man, en dat is niet altijd hetzelfde. Hij bezat in ruime mate wat menig filosoof mist: een gezond verstand in de gelukkige combinatie met een milde, zeer persoonlijke humor, die hij wist te bewaren tot in de somberste momenten van zijn bestaan, zelfs toen de dood reeds de dagen van zijn jaren overschaduwde. Hij zat vol kleurrijke verhalen die hij met grote beeldende kracht kon vertellen, als een geboren toneelspeler. En als hij zong, de haren naar voren over zijn markant gezicht getrokken, vulde de ruimte zich met tastbare vreugde en geluk. Hij verkondigde de ganse wereld met nauwelijks verborgen trots dat zijn moeder een gravin was. 'Want ze kwam uit Grave', zei hij. Hij bleef zich zijn leven lang Toon-zoon noemen en ondertekende zijn werk steeds Frans Mandos Tzn. En toen iemand hem argeloos vroeg wat die geheimzinnige letters toch wel betekenden, zei hij nuchter: 'Ge bent wel bij de fraters op school geweest, maar ge kunt niettemin toch lezen? Ge ziet het toch : Frans Mandos - theezetten'.

Die humor en dat sterke vermogen tot relativeren waren facetten van wat ik als de grondwet, als het wezen van zijn existentie beschouw. Dat is: de goedheid. De vele hier aanwezigen die hem gekend hebben zullen dit niet aanvechten. Het straalde immers van hem af. Het omgaf hem met een tastbare warmte. Men kreeg bij hem het veilige gevoel thuis te zijn. Velen ondervonden bij hem medeleven, mededogen, en doodgewone hulp als hij die geven kon. Hij was een echte vriend met de trouw en de genegenheid van de vriend. Hij had er daarom heel veel, de dag van vandaag bewijst het weer.

Diezelfde instelling had hij ook ten opzichte van de hem omringende wereld. Hij zocht liever de lichte zijde dan de donkere. Hij hield bovenmate van het land van zijn vaders, van Brabant waar hij geboren en getogen was. Niet alleen van de verzonken boerderijen onder de waaiende kanadassen, van de grootse groene ruimten der rivierlandschappen, maar hij had ook een scherp en gevoelig oog voor de kleine dingen die ons zo nabij zijn: een dode kikker langs de weg, 'n beukenheg rond enen hof, een nest in een houtwal, kleine dingen, jawel, die echter in ons beperkt bestaan van nadrukkelijk belang kunnen zijn. Een duivenkot dat moet worden afgebroken kan een ramp zijn in een mensenleven.

Frans had een paladijn kunnen zijn van de Duits-Amerikaanse denker Schumacher die de kleinschaligheid verhief tot een levenswet. Leven kan slechts geleefd worden op menselijke maat.

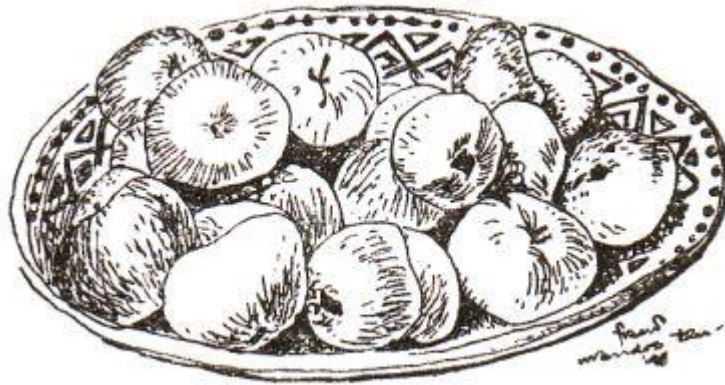
Maar bij al zijn liefde voor het land van herkomst en zijn rijke tradities, liet hij zich niet bedwelmen door het nostalgische parfum, waarmee men al in zijn vroege jaren probeerde de giftige dampen en de stank van uitlaatgassen te verdrijven. Hij ging niet met een vlindernet op leeuwenjacht. Bij al zijn openheid was hij nuchter genoeg om kritisch te blijven staan tegenover feiten, mensen en meningen. Traditie was bij hem geen verstarring. Hij had een goed begrip voor de evolutie van de tijd en hij hield de vinger op de polsslag van het heden. Bij zijn zilveren bruiloft, die grandioos gevierd werd in oude trant, vond hij diepe vreugde in eigentijdse geschenken: elektronische muziek van Ligeti, van Berio, van Stockhausen. Hij zou gisteren, minstens in de geest, aanwezig zijn geweest in Mol, om mee te protesteren tegen nucléaire afval in de Kempische klei. En hij zou gepasseerde maandag zeker in de kerk zijn geweest, waar hij zich verheugd of verbaasd zou hebben over een wonderlijke ervaring: muziek van John Cage onder deze oude gewelven; de expressieve kreten van Moniek Toebosch, begeleid door het zeer historische, Beekse van Hirtumorgel.

Ben ik nu bezig met een hagiografie? Nee, één Tilburgse heilige is al genoeg en laat het dan maar Peerke Donders zijn. Frans Mandos zal wel eigenschappen gehad hebben die duidelijk afbreuk deden aan de volmaaktheid die voor de eer der altaren noodzakelijk is. Maar welke die eigenschappen waren ben ik vergeten. Het is immers niet waar wat Marcus Antonius bij het lijk van Julius Caesar zegt: 'Het kwaad dat mensen doen leeft na hen voort. Het goed wordt vaak met hun gebeent begraven'.

Dat geldt zeker niet voor iemand die men heeft liefgehad, voor een vriend. Ik durf dan ook vast te stellen, en u allen kunt het mét mij getuigen, dat men Frans Mandos het allerhoogste predicaat kan geven dat in Brabant mogelijk is: hij was 'ne schone mens.

Dit is wat anders dan 'ne goeie mens die vaak niet meer dan een sufferd is, een snul. 'Maar de schone mens' zegt van Duinkerken, vertoont een mengsel van goedheid en voornaamheid, gulheid en wijsheid, ernst en goedlachsheid, durf en bescheidenheid, eraring en openheid, toegankelijkheid en onaantastbaarheid. In de meeste gevallen blijft hij karig met woorden, doch wat hij zegt is raak. Soms is hij een machtig verteller met veel fantasie. Doorheen al zijn uitingsvormen speelt een oorspronkelijkheid, waaraan men het eigene van zijn wezen herkent'. En hierin heb ik Frans herkend, u ook neem ik aan.

Maar waarom, vraagt U misschien, zoveel aandacht voor een leven als het om een tentoonstelling gaat? Het antwoord is eenvoudig. Als leven en werk ooit samenvallen, dan is het hier. De mens is het werk en het werk is de mens. Wat ik vertelde over de mens Frans Mandos weerspiegelt zich in de niet aflatende stroom van tekeningen, de schilderijen, het grafische werk. U kunt met eigen ogen zien hoe de grondtoon van het leven doortrilt in het oeuvre, hoe het hele werk doortrokken is van de rotsvaste overtuiging dat 't leven ondanks alles een gave is. In de kritische dorpskrant 'Zju' van 1973 heeft hij het op persoonlijke wijze met evenzoveel woorden gezegd: 'Ik ga zo graag uit van het Leven. Leven met een kapitaal, een hoofdletter, geen onderkast, dat is een kleine letter. Want Leven is de grootste kunst die ik ken. Van Gogh maakte in zijn schilderijen geniale kunstwerken - maar Leven? Pastoor Aldenhuyzen, die woonde in Nueneen, en die had daar een pastoraat van 53 jaar lang over nagedacht en die zei toen: 'Och, och. Vincent van Gogh. ...'

Ik ga niet in details treden over het werk. Het spreekt voor zichzelf . En ge zult dan zien hoe van de

eerste academische probeerselen tot aan de laatste onvoltooide penseelstreken, een hardwerkende, vakmatig uiterst bekwame kunstenaar zich ontwikkelt. Van een donker, herfstig begin naar een kleurrijke wereld vol bloemen en bloemen en nog eens bloemen en mensen en landschappen. Steeds anders en toch eender, want altijd duidelijk herkenbaar van Frans, zoals ook de verworvenheden van onze dagen op een zeer persoonlijke wijze door hem verwerkt werden. Het is een stroom van uitgewogen grafisch werk, uitgebalanceerd als op een goudschaaltje. Van gouaches en aquarellen waarvan hij de moeilijke techniek perfect beheerste. Van trefzekere, schitterende tekeningen, waarin de kunst van het weglaten met meesterschap beoefend werd. En of dit alles niet genoeg is, is daar het indrukwekkende monumentale werk.

Op één gewichtig punt wil ik nog de nadere aandacht vestigen en dat is de relatie tot en de invloed van het dorp Hilvarenbeek, waar hij zich in 1963 vestigde. Het is alsof dit de aanzet vormde tot een nieuwe uitbottende creativiteit. Hier had hij voorgoed zijn thuis, zijn nest gevonden. Opnieuw citeer ik zijn eigen woorden in de kritische dorpskrant: "Hilvarenbeek als dorpsgemeenschap, daar hebben mijn vrouw en ik van genoten. Een dorpsgemeenschap is de som van buurtgemeenschappen. Wij leven in een buurtschap die ik niet meer wil missen. De dorpsgemeenschap waarderen wij oprecht en wij vinden het een voorrecht hier te mogen wonen, te werken en te leven'.

Maar ook dan blijft hij kritisch. Hij wil de hand in eigen boezem steken. Hij vreest een kardinale fout gemaakt te hebben, door niet politiek bewust te zijn geweest, door niet actief op de bres te zijn gaan staan waar dat nodig was.

Zo was zijn betrokkenheid met ons dorp. Zo was Frans Mandos er helemaal 'ene van ons' geworden. Nee, hij is er nog een van ons. Over de duistere afgrond van de dood heen is hij bij ons, niet als een faun met kille horentjes, maar in de warmte van zijn werk, dat bleef nadat hij zelf was heengegaan.

Met enige variatie is op Frans Mandos een vers van Willem Kloos van toepassing :

Men moet niet van het lieve Doodzijn ijzen: De dode bloemen keren niet weerom, Maar ik zal heerlijk in mijn werk herrijzen.

